

ubi querit utrum Deus possit movere voluntatem creatam? Et in corp. articuli distinguit duplex genus motionis, quarum una se tenet ex parte objecti, & altera ex parte potentie, & concludit, quod utroque modo proprium est Dei, moveare voluntatem (intellige efficaciter, ut ibidem explicat) sed maximè secundo modo, interiori eam inclinando: Ergo censet Deum movere voluntatem, non solum moraliter, & ex parte objecti, sed etiam physicè, & ex parte potentie. Unde ibidem sibi objicit argumenta perita ex violentia & laesione libertatis, quæ in vanum sibi opponeret, si loqueretur de motione solum moralis & objectiva; cum nulli possit esse dubium aut suspicio, quod talis motio inferat violentiam, aut laedat libertatem.

22. Probatur secundò ex eodem S. Doctore qu.22. de verit. art. 9. ubi sic discurrit: *Cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & objectum, immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti. Ex parte quidem voluntatis mutare actum voluntatis non potest, nisi quod operatur intra voluntatem, & hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa esse voluntatis, quod secundum fidem solus Deus est; unde solus Deus potest inclinationem voluntatis transferre de uno in aliud secundum quod vult.* Quibus verbis aperte docet, Deum non solum movere voluntatem ex parte objecti, sed etiam ex parte potentie, eam realiter immutando & transferendo de una inclinatione in aliam, idque probat ex' eo quod est causa esse voluntatis, subindeque in eam illabi potest, & intra ipsam operari, quod nulli creature etiam angelicæ licet, juxta illud Ezechiel.44. *Porta hec clausa erit, non aperientur, & vir non transibit per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam.*

Simili discurso utitur 3. contra Gent. cap.88. ubi sic ait: *Oportet quod omnis motus voluntatis ab interiori principio procedat: nulla autem substantia creatura conjungitur anima intellectuali, quantum ad sua interiora, nisi solus Deus, qui solus est causa ipsius, & sustinet eam in esse: a solo igitur Deo potest motus voluntarius causari.* Et 1. p. qu.106. art.2. in corp. *Ex parte ipsius potentia voluntas nullo modo potest moveri, nisi a Deo.* Operatio enim voluntatis est inclinatio quadam voluntatis in voluntate: *hanc autem inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creature contulit, scilicet & naturalem inclinationem solum illud agens potest mutare, quod potest dare virtutem quam consequitur inclinatio naturalis.* Hic autem discursus non valeret, sed esset omnino nugatorius, si D. Thomas de motione solum morali loqueretur; quia ad motionem purè moralē & objectivā, non requiritur illapsus intra terminos voluntatis, nec realis & physica ejus immutatio, & ad genus illud motionis impertinet quod Deus sit author & causa voluntatis, cum Angeli qui non sunt cause illius, eam possint movere moraliter & per modum suadentis, ut ipsem docet 1. p. qu.111. art.2. his verbis: *Solus Deus potest movere voluntatem efficaciter; Angelus autem & homo per modum suadentis.* Quibus verbis aliam rationem insinuat ad probandam nostram conclusionem: Nulla enim motio se tenet ex parte objecti, in hoc statu viae, potest esse de se & ex natura sua efficax: Ergo si Deus potest movere voluntatem efficaciter, illam potest movere non solum moraliter, & ex parte objecti, sed etiam physicè, & ex parte potentie. Consequens patet, Antecedens vero proba-

tur ex eodem S. Doctore 1.p.q.105.art.4. in corp. ubi sic discurrit: *Non enim sufficiunt aliquid potest movere aliquid mobile, nisi virtus activa movens excedat vel saltem adaguer virtutem passivam mobilis: virtus autem passiva voluntatis se extendit ad bonum in universali, est enim ejus objectum bonum universale, scilicet & intellectus objectum est ens universale: quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum, solus autem Deus est bonum universale, unde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam movere ut objectum.* Quibus verbis aperte declarat, nullum bonum creatum, quantumvis congrue propositum voluntati, eam ex vi propria posse efficaciter movere & determinare ad sui dilectionem, sed hoc convenire soli bono infinito & universali. Unde etiam Deus, prout à nobis viatoribus obscurè & ænigmatically cognoscitur, non potest in ratione objecti movere efficaciter voluntatem; quia non apprehenditur ut bonum universale, continens in se omnem rationem boni, sed interdum repräsentatur, ut inferens malum poenæ, vel ut prohibens bonum aliquod delectabile ad quod inclinatur voluntas, quæ subinde potest ipsum odio prosequi vel non diligere, atque adeo nulla motio se tenens ex parte objecti, in hoc statu viae, potest esse de se & ex natura sua efficax, & efficaciter seu infallibiliter movere voluntatem.

23. Confirmatur: Motio cum qua non potest componi voluntatis dissensus physica est, & non purè moralis: Sed Deus movet voluntatem motione cum qua non potest componi voluntatis dissensus: Ergo movet eam physicè & non solum moraliter. Major constat ex iam dictis, Minor vero probatur ex D. Thoma hīc qu.10. art. 4. ad 3. ubi sic ait: *Si Deus movere voluntatem ad aliquid, impossibile est ponи quod ad illud voluntas non moveatur.* Et 2.2. qu.24. art.11. *Virtus Spiritus Sancti infallibiliter operatur quodcumque voluerit: unde impossibile est bac duo simul esse vera, quod Spiritus Sanctus velit aliquem movere ad actum charitatis, & quod ipse charitatem amittat peccando.*

24. Potest insuper nostra conclusio suaderi ratione quam insinuat D. Thomas qu.22. de verit. art.8. his verbis: *Sicut voluntas potest immutare actum suum ita & multò amplius Deus: Sed voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè, seipsum movere & immutare de uno actu in alium, absque violentia & laesione sua libertatis: Ergo multò magis Deus id potest.*

25. Confirmatur: Voluntas potest seipsum physicè movere ac immutare de uno actu in alium, illa libertate, ratione perfecti dominij quod habet in suis actus liberos: Sed Deus perfectius dominium habet in illis, cum juxta Augustinum de corrept. & gratia cap.14. *Deus magis habeat in sua potestate voluntates hominum, quam ipsius:* Ergo à fortiori potest, absque, laesione libertatis, voluntatem physicè movere, ac immutare de uno actu in alium.

26. Demum probari potest nostra conclusio hoc discrus: Deus per gratiam præveniente vel & propriè efficit consensum & determinationem nostræ voluntatis ad bonum: Sed illum non potest vel & propriè efficere per solum motionem moralē: Ergo non solum moraliter, sed etiam physicè, movere voluntatem. Major est certa de fide, tum quia voluntas ut causa secunda vel & propriè efficit suam determinationem & consensum: Ergo à fortiori Deus ut causa prima id præstat, nihil enim cades sub causalitate & efficientia causa

causa secundæ, potest subterfugere causalitatem & efficientiam causa primæ, ut de se parat. Tunc etiam quia Tridentinum self.6.cap.7. docet justificationis exordium in adultis, à præveniente Dei gratia sumendum esse: Exordium autem justificationis in adultis incipit à consensu & determinatione liberi arbitrij ad bonum: v.g. ad credendum mysterijs revelatis, vel ad diligendum Deum super omnia: Ergo Deus per suam gratiam præveniente vel & propriè efficit consensum & determinationem nostræ voluntatis ad bonum. Minor autem videtur manifesta, motio enim moralis non est vera & propria efficientia, sed impropria tantum & metaphorica, magisque pertinet ad genus causa finalis, quam efficientis; movere enim solum objectivè, exhibendo voluntati bonitatem qua convenientiam suam eam allicit. Id constat exemplo pueri, qui moraliter movetur & excitatur ad currendum, ostensione pomi, vel imaginis; quis enim dicat hanc moralem motionem & excitationem esse vel & propriè causam efficientem cursus illius? Ergo Deus per motionem purè moralē & objectivā, non efficit vel & propriè consensum & determinationem nostræ voluntatis ad bonum, sed impropiè. Unde Prosper in carmine de ingratis docet, divinam gratiam, non solum consilii & suasionibus movere, sed intus immutare ac reformare mentem hominum.

*Non haec consilio tanum, hortatunque benigno Suadens atque docens, quasi normam legis habet
Gratia, sed mutans intus mentem, atque reformat,
Vasque novum ex fracto singens virtute creandi.*

27. Similiter Augustinus lib.1.ad Simplic. q.2. docet gratiam mentem hominis applicare ad bene operandum, quod non potest pertinere ad motionem purè moralē & objectivā, quæ non applicat, sed solum excitat, allicit, & invitat voluntatem ad agendum. Verba ejus sunt: *Quis audiat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in qua Iacob justificatus est.* Et in Psal.126. *Nos loquimur foris, ille adsciat intus, ipse movet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum nostrum.* Item D. Bernardus in libro de libero arbitrio versus finem ait quod Deus per gratiam voluntatem applicat operi, & operi explicat voluntati. Quibus verbis utramque motionem indicat, physicam scilicet, cum dicit quod voluntatem applicat operi, & moralē, cum subdit: *Et opus explicat voluntati,* id est convenientiam & bonitatem objecti seu operis ei ostendit, quod pertinet ad motionem moralē. Utamque etiam innuere videtur Cyrilus Alexandrinus in libro de adoratione in spiritu circa medium, his verbis: *Quoniam hominis natura non valde generosa est, neque satis idonea ne malum effugere queat, simul quodammodo nobiscum certat Deus, & duplex concedere beneficium videtur, persuadens admonitionibus ut subsidium inveniamus, & fortius illud prestans quam ut malum praesens & violentum prævalere possit.*

28. Sicut ergo in homine duplex datur potentia, intellectus scilicet & voluntas, ita juxta doctrinam SS. Patrum, duplex requiritur motio, sive duplex gratia, tangens utramque potentiam. Ex parte enim intellectus requiritur illustratio &

Pars II.

pia cogitatio, ex parte vero voluntatis motio & applicatio, quam Augustinus subministracionem spiritus interdum appellat. Haec duæ gratiae sunt veluti duo brachia Dei, animam complecentia, de quibus dicitur in Canticis: *Læva ejus sub capite meo, id est intellectu, qui est caput animæ, illustrato per cognitionem. Et dextera illius amplexabitur me, per inspirationem suam & motionem, tangentem, & per charitatem inflammantem cor & affectum.* Utramque hanc gratiam & motionem plures existimant insinuare Tridentinum self.6.can.5. his verbis: *Si quis dixerit liberum arbitrium motum & excitatum a Deo, non posse dissentire si velit anathema sit.* His enim verbis distinguere videtur motionem ab excitatione, & docere liberum arbitrium non esse solum physicè motum à Deo, ut asserebat Calvinus, nec solum moraliter excitatum, ut docebat Pelagius, sed simul esse physicè motum, & moraliter excitatum, subindeque sub Dei motione retinere potentiam ad dissentendum, ac proinde libertatem.

29. Objicies primò: Augustinus de spiritu & littera cap.34. ait quod *ororum suasionibus agit Deus ut velimus & credamus, sive per exhortationes evangelicas extrinsecus, sive per revelationem intrinsecus: Sed consentire vel dissentire, propriæ voluntatis est:* Ergo admittit solum motionem & gratiam moraliter excitantem, subditam voluntati quo ad efficaciam & usum.

Respondeo Augustinum eo loco tradere quidem & explicare motionem & gratiam moraliter excitantem, & id quod in vocatione interna ex parte excitationis & illuminationis se tenet, sed non excludere motionem physicam & effectricem bona voluntatis, sed clare illam exprimere ibidem his verbis: *Profecto & ipsam bonum velle Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia ejus prævenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est.* Quibus verbis aperte declarat, quod quamvis propriæ voluntatis fit consentire vocationi Dei, ipsum tamen velle Deus in nobis operatur per gratiam. Unde in libro de bone persever. cap.13. sic ait: *Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle. Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expediet credere & dicere: Hoc est pium, hoc est verum, ut sit humili & submissa confessio, & detur totum Deo.* Et de gratia & libero arbitrio cap.16. *Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit ut velimus bonum, de quo scriptum est, preparatur voluntas à Domino.* Et lib.1. retract. cap.10. *Quando dixi in libro de Genesi, divinum lumen pascit para corda eorum qui ab amore visibilium se ad ejus precepta implenda convertunt, quod omnes homines possunt, si velint: Non existiment novi heretici Pelagiani, secundum eos esse dictum; verum est enim omnino, hoc posse si velint, sed preparatur voluntas à Domino, & tantum argeat munere charitatis ut possint.*

30. Objicies secundò: Si voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè moveretur à Deo ad agendum, seipsum non moveret, subindeque ad suos actus mere passivè se haberet, quod est hereticum, & Tridentino contra Lutherum damnatum. Sequela videretur manifesta, implicat enim contradictionem, quod aliquid ab alio moveatur, & nihilominus seipsum moveat.

31. Respondeo D. Thomam sibi idem argumentum proponere 1.p. quæst.105.artic.4. in quo querit, an Deus possit movere voluntatem creatam?

D 2 Et

TRACTATUS TERTIUS.

40

Et responder Deum posse illam mouere objective & effectivè, interius eam inclinando, sibique secundo loco in contrarium obicit: *Dens non potest facere quod contradictoria sint simul vera: hoc autem sequeretur, si voluntatem moveret; nam voluntatem moveri est ex se moveri, & non ab alio: Ergo Dens non potest movere voluntate.* Ecce illud idem argumentum quod nobis objicunt Adversarij, cui sic responder: *Ad secundum dicendum quod moveri voluntarie est moveri ex se, id est à principio intrinseco: Sed illud principum intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco, & sic moveri ex se, non repugnat ei quod moveatur ab alio.* Idem docet quæst. 3. de malo artic. 2 ad 4. his verbis: *Cum liberum arbitrium mouet se ipsum, non excluditur quod ab alio moveatur a quo habet hoc ipsum.* quod se ipsum mouet. Non ergo repugnat quod liberum arbitrium à Deo tanquam à prima causa & primo moveatur, & nihilominus quod ut causa secunda, & ut secundum movens, se ipsum moveat ac determinet. Sicut nulla est implicatio, quod generatio plantæ sit simul à sole, vel cælo, ut primo generante, & alterante, & à terra, tanquam à secundo generante illi subordinato. Imò cùm in moventibus per se subordinatis secundum non se moveat nisi motum à priori, & voluntas in agendo & movendo, Deo ut primæ causæ, & primo moventi, per se subordinetur, omnino repugnat quod voluntas seipsum moveat, quin prius natura à Deo moveatur, subindeque præmoveatur, quia ut ait Aristoteles 4. metaph. textu 23. *Movens natura prius est moto.* Vel ut loquitur D. Thomas 3. contra Gent. cap. 149. *Motio moventis præedit motum mobilis ratione & causa.* Id est prioritate rationis & causalitatis. Rectè ergo ac sapienter ait Henricus, celebris Theologus Societatis, qui fuit Magister Suarisi, lib. de fine hominis cap. 6. *Non tam difficile est intelligere, ut quidam putant, quod salvo usu nostra libera cooperatio, Deus temperans vim sui concursus, efficaciter auxilio moveat, tum physicæ ex parte potentie, tum moraliter ex parte objecti.*

32. Alia argumenta Adversariorum, que procedunt, vel ex lesione humanae libertatis, vel ex violatione divinae sanctitatis, soluta sunt in tractatu de voluntate Dei cap. 4. §. 4. & 5. explicando concordiam decreti prædeterminantis, & physice prædeterminationis, cum libertate humana, & sanctitate divina. Unde ad hunc locum Lectorem remitterimus, ne eadem inutiliter hic reperamus.

Solum hinc referam egregium discursum Patris Thomæ Lemos, tract. de natura contingentis cap. 7. ad finem, ubi probat præmotionem physicam non tollere libertatem, imò libertatem non posse efficaciter tolli, quam negando' talem præmotionem. Sic ergo discurrit: Nulla potentia creatræ, licet perfectissima, exit in actum sine priori Dei motione: Ergo qui negant hanc priorem Dei motionem, hoc dicunt quod liberum arbitrium nunquam exhibet in actu, Ergo ipsi sunt, qui totaliter libertatem creatam de medio auferunt, negando id si ne quo liberum arbitrium nunquam se libere movebit. Primum Antecedens ex quo cetera aperte deducuntur, est expressa sententia S. Thomæ 1. 2. qu. 109. art. 1. in corp. ubi sic ait: *Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actu procedere, nisi moveatur a Deo.* Et constat ex illo notissimo Philosophiæ principio,

Secunda causa mora movet: Si ergo non moveatur à prima, non mouet nec operatur. Unde sicut qui ab horologio illam universalem, & magistralē rotam ceteras moventem auferret, omnes alias cessare faceret & immotas redderet: Ita qui primam illam universalem & magistralē divinam motionem, moventem creatum arbitrium de medio tollunt, ipso facto creatum arbitrium, immotum ad suas operationes liberas constituant. Nulla ergo alia efficacior via arbitrij nostri libertas tolli & negari potest, quam ipsum constituendo primam radicem libertatis suæ: si enim liberum arbitrium creatum, prima radix est libertatis suæ, ergo est primum se se determinans, ergo non est secundum liberum, ergo nostra totaliter negatur libertas, quæ essentialiter secunda libertas est, nec potest esse prima.

Et rursus idem Author Tract. 3. de divinis predefinitionibus cap. 14. hac scribit: Profecto efficacius nostra negari libertas non potest, quam dum illi ea conceduntur quæ ipsi repugnant. Cum ergo libertas nostra sit secunda causa libera essentialiter, si ab ipsa auferatur quod secundum liberum sit ipsam constitudo liberum primum, quod sibi repugnat, manifeste ejus auferatur libertas, nedum actualis, ut jam diximus, sed essentialis & potentialis, quia talis ei tribuitur libertas quæ ejus essentia & definitioni repugnat; illius enim essentia est quod sit secundum liberum, & illius definitio, quod non primò, sed secundo, & dependenter ab alio se moveare debet. Cum ergo hoc ab illa auferatur, sua essentia & definitio ab illa tollitur, & omnis ejus libertas negatur. Quod sic amplius ostendit potest. Ceterum est quod datur primum liberum, & quod datur secundum liberum, re ipsa à parte rei; & etiam quod per rationem abstractum liberum, ut sic, à primo & secundo, quod analogie de utroque dicitur; sicut datur primum ens, & secundum ens, & ens ut sic, prædicto modo ab utroque analogie abstractum. Rursus manifestum est quod tria ista libera suas habent proprias rationes & definitiones. Definitio liberi ut sic abstracti est, quod possit hoc vel illud velle, si contrarijs credamus. Igitur definitio primi liberi erit, quod primò potest velle hoc vel illud; parique ratione definitio secundi liberi erit, quod secundò & non primò possit velle hoc vel illud. Ergo cùm creatum arbitrium sit essentialiter secundum liberum, ejus definitio erit quod secundò possit velle hoc vel illud. Cùm ergo hoc ei denegatur, constitutio quod non secundariò se moveat, sed primò, constat quod ejus definitio negatur, & essentia destruitur. Unde cùm nos defendamus quod creatum arbitrium non primò & independenter ab alio se habeat mouere, sed secundariò, & cum essentiali dependentia à priori, nostram liberratem & illius essentiam defendimus atque definitionem. Cùm autem per oppositum isti Autores negent ipsum moveri secundariò & dependenter à primò, contentantque ipsum primò se mouere, constat quod ipsi sunt qui illius negant libertatem, negantes illius essentiam & definitionem. Unde cùm opponunt, quod si nostrum arbitrium moveatur ab efficaci voluntate Dei, vel ab illius prædictione seu causalitate, laeditur ejus libertas (quod argumentum semper in ore versant), nihil

DE ACTIBUS HUMANIS.

41

, nihil aliud dicunt, si attendere velint, quam quod negatur arbitrij libertas, ex eo quod ejus definitio assignatur, quo nihil potest opponi, impossibilis, nihil absurdius.

Prætermittendus etiam non est aliis discursus, subtilis ac egtegius, quo idem Author Tract. 3. quo examinatur scientia media, cap. 18. retorquet argumentum illud de lesione libertatis, quod est veluti Adversariorum Achylles, in ipsis, & ostendit gratiam & motionem congruam, quam illi communiter docent, esse libertati infensam, & ex ea sequi libertatis excidium. Sie ergo format argumentum, quod planè convincens appellat. Locus, tempus, & humorum temperamentum, planè res merè naturales sunt; Ergo si positum sub illis infallibiliter consentiet arbitrium, naturalem connexionem habet arbitrij infallibilis consensus cum illis: Ergo illæ res naturales determinant arbitrium ad sic infallibiliter consentiendum; siquidem positis illis ita infallibiliter consentiet, quod fieri non potest quod dissentiat: Ergo tale temperamentum infallibiliter inclinabit seu determinabit arbitrium ad consensum: Ergo à forma merè naturali & antecedenti determinabitur ad consentiendum: Ergo non remanet liber consensus. Consequens ista ultima manifesta est, quia arbitrium tractum infallibiliter à formam merè naturali, & antecedente ut consentiat, naturaliter à tali naturali forma determinatur ad consensum, & sic liberè non consentit. Unde optimè Lovaniensem doctissimam Scholam insulit, quod si cum illo naturali tempore infallibilem connexionem habet consensus arbitrij, quod ille consensus liberè non fiat. Quomodo enim salvatur arbitrij libertas, si posito tempore merè naturali antecedente & trahente efficaciter arbitrium, fieri non potest quod arbitrium dissentiat, sed infallibile est quod consentiat: Procul dubio ita infallibilitas in consentiendo, ab illa forma merè naturali & determinata ad unum provenit, unde libertas in cōsentiendo non erit.

Potest hoc ostendi ratione simili. Si enim potira passione appetitus sensitivi, antecedente liberum voluntatis consensum, fieri non posset, quod arbitrium dissentiret, sed infallibile esset quod cōsentiret, illa passio nō subderetur impatio rationis, nec libertati voluntatis, sed è contraria subderet voluntate, & ex necessitate ad consensum determinaret; unde libertatem à voluntate auferret, ut in hoc casu Theologi omnes sine contradictione fatentur. Pari ergo ratione, si posito naturali humorum tempore, antecedente consensum voluntatis, fieri non potest quod voluntas dissentiat, sed infallibiliter consentiet tali naturali tempore, ex necessitate determinabit voluntas ad consensum, & sine libertate consentiet. Pater consequentia ratione prorsus eadem. Quis enim ignorat idem omnino esse judicium de passione in illo casu, & de naturali tempore in isto, cùm utrumque sit forma vel qualitas, vel quid merè naturale, determinatum ad unum, & efficaciter trahens secundum voluntatem, ita quod fieri non potest, quod voluntas illi dissentiat? Mirum est placere quod prædeterminationem provenientem à divina voluntate, quæ vult hominem infallibiliter & liberè consentire, & ad applicante causas liberas, tam acriter isti Autores

i. Ut clare percipiatur quid sit fruitio, sive ita quo essentialiter consistat, observandum est ad frumentum aliquam re hac tria esse necessaria: amare, possidere, & gaudere, seu delectari: nam si quis amat, & nullo modo possider, desiderat, sed non fruitur re quam diligit. Similiter qui

CAPUT III.

De fruitione.

Part II.